

lerinin başkaları tarafından öğrenilmesini istemeyen Merâgî'nin hizmetine Hüseyin Baykara tarafından şair ve dilsiz bir köle diye Gulâm Şâdî verilir. Gulâm Şâdî gizlice saraya giderek öğrendiği eserleri oradaki müşikîşinaslara öğretir. Daha sonra Merâgî'nin de hazır bulunduğu bir müşiki meclisinde Hüseyin Baykara bu eserleri icra ettirir. Bu duruma çok sinirlenen Merâgî olaydan kısa bir müddet sonra vefat eder. Bu rivayet, her şeyden önce Abdülkâdir-i Merâgî'nin sanatkârlık anlayışı ile bağdaşmadığı gibi Merâgî'nin 1435'te öldüğü, Hüseyin Baykara'nın ise 1438'de doğduğu göz önüne alındığında böyle bir olayın gerçekleşmesinin tarih bakımından da mümkün olmadığı görülür.

Gulâm Şâdî'nin adı eski kaynaklarda bazı müşikîşinâsların sanatkârlık kudretini gösteren bir vasıf olarak da kullanılmıştır. Meselâ, "Fenn-i müşikîde şehrin Gulâm Şâdî'si idi" gibi ifadeler bunlardır. Eserlerine çeşitli el yazması güfte mecmualarında bazan "Gulâm" imzası ile rastlanan Gulâm Şâdî'nin tesbit edilen üç kârından Farsça olan ikisinin notası Dârülelhân Külliyyâtı arasında neşredilmiştir (bk. bibl.). Güftesi Molla Câmî'ye ait olan Arapça kârının notası da bestekârı zikredilmeden "Tawşih" başlığı altında *La musique arabe*'da yayımlanmıştır (Paris 1959, VI, 243).

BİBLİYOGRAFYA :

Bâbü, *Bâbü'nâme* (Ankara 1943; nşr. Reşit Rahmeti Arat), Ankara 1985, s. 284-285, 297; *Mecmûa*, İÜ Ktp., TY, nr. 3466, vr. 28^a; *Mecmûa*, İÜ Ktp., TY, nr. 3608, vr. 3^b; *Mecmûa*, Millet Ktp., Ali Emîrî, Manzum, TY, nr. 759, vr. 1^a; Fahrî Herevî, *Tezkire-i Ravzatü's-selâtin*, Tebriz 1345, s. 26; Dimitri Kantemir [Kantemiroğlu], *Osmanlı İmparatorluğunun Yükseliş ve Çöküş Tarihi* (trc. Özdemir Çobanoğlu), Ankara 1979, II, 242; Rauf Yektâ, *Esâtiz-i Elhân: II. Hâce Abdülkâdir-i Merâgî*, İstanbul 1318, s. 94-97; *Türk Musikisi Klasikleri: Dârülelhân Külliyyâtı* (İstanbul Konservatuarı neşriyatı), İstanbul, ts., nr. 163-164, 176; L. Bouvat, *L'empire mongol*, Paris 1927, s. 212; R. d'Erlanger, *La musique arabe*, Paris 1959, VI, 243, 380; Nazmi Özalp, *Türk Musikisi Tarihi*, Ankara, ts. (TRT Müzik Dairesi Başkanlığı yayını), I, 21-23, 128; Charles Fonton, *18. Yüzyılda Türk Müziği* (trc. Cem Behar), İstanbul 1987, s. 52-55; Kıp, *TSM Sözlü Eserler*, s. 5, 104; Mahmut Ragib Kösemihal [Gazimihal], "Asırlar Boyunca Tarihi Türk Musikisi -II-", *MM*, sy. 240 (1968), s. 14; M. Takî Dânişpejüh, "Müşikînâme", *Hüner u Merdüm*, sy. 145, Tahran 1353 hş./1974, s. 73; M. Kemal Özergin, "Geç Ortaçağ Klâsik Musikisinde Ezgi Dizileri", *Mızrap Mecmuası*, sy. 18, İstanbul 1984, s. 6, 33; Reşit Rahmeti Arat, "Kazan", *İA*, VI, 510; Öztuna, *BTMA*, II, 327.

NURİ ÖZCAN

GULÂMU ALİ

(bk. ABDULLAH ed-DİHLEVİ).

GULÂMU HALÎL

(غلام خليل)

Ebû Abdillâh Ahmed
b. Muhammed b. Gâlib el-Bâhilî
(ö. 275/888)

Uydurma rivayetleriyle tanınan
muhaddis, zâhid ve vâiz.

Aslen Basralı olup Bâhile kabilesindedir. Adını unutturacak kadar meşhur olan Gulâmu Halîl lakabını nereden aldığı bilinmemektedir. Enes b. Mâlik'in hizmetkârı olduğu söylenen ve uydurduğu bazı rivayetleri Enes'e nisbet eden Ebû Mikyes Dînâr b. Abdullah el-Habeşî'den yaptığı rivayetlerle tanınır. Ayrıca Süleyman b. Dâvûd eş-Şâzekûnî'den, hadis hâfızları İsmâil b. Ebû Üveys, Sehl b. Osman ve Şeybân b. Ferruh gibi âlimlerden hadis rivayet etmiş; kendisinden de hadis hâfızı İbn Mahled, Ebû Amr İbnü's-Semmâk, Kâdî Ebû Bekir Ahmed b. Kâmil el-Bağdâdî gibi muhaddisler rivayette bulunmuştur.

264 (877) yılı başlarında Vâsıt'tan Bağdat'a gitti. Zühdü ve tesirli vaazlarıyla hem halk hem de devlet adamları üzerinde büyük nüfuz kazandı. Süfiyye'nin muhaddisler tarafından beğenilmeyen bazı hallerini, özellikle onlardan bir kısmının Allah'ı çok sevdiği, Allah'ın da kendilerini sevdiği ve gönüllerindeki ilâhî korkuyu giderdiği yıllardaki iddialarını şiddetle reddetti; hatta muhabbetullah anlayışının yanlış olduğunu, insanın Allah'tan korkması gerektiğini söyledi. Halife Mu'temid-Alellah'ın üvey kardeşi ve veliahdî Muvaffak'ın annesi onun hayranlarından olduğu için saraydan aldığı destek ve cesaretle mutasavvıflara karşı zâbrıyı kullandı ve onlardan bir kısmının hapsedilmesini sağladı. Bu arada Nüriyye adlı tasavvufî akımın öncüsü olan Ebû'l-Hüseyin en-Nürî Rakka'ya kaçtı (Zehebî, *A^c lâmü'n-nübela^c*, XIII, 285).

Gulâmu Halîl hadis rivayetinde oldukça lâubali bir kişi olarak bilinir. Ebû Hâtim er-Râzî onun tanınmayan kimselerden münker rivayetleri bulunduğunu, bununla beraber hadis uyduranlar grubuna girmeyen sâlih bir kişi olduğunu söylemekteyse de ondan söz eden diğer âlimler hadis ilminde güvenilir olma-

dığı, uydurma rivayetleri naklettiği, hatta hadis uydurduğu konusunda hemen hemen ittifak etmişlerdir. Bazı rivayetlerde senedlerdeki bir kısım râvinin adını daha tanınmış olanlarıyla değiştirdiği de söylenmektedir. Nişâburlu muhaddis Ebû Bekir es-Sıbgî onun yalan söylediğinden şüphe etmediğini ifade etmektedir. Gulâmu Halîl, Ebû Abdullah en-Nihâvendî kendisine zühd konusunda rivayet ettiği bazı hadisleri kimden naklettiğini sorduğu zaman bunları halkın kalbini yumuşatmak için uydurduğunu itiraf etmiştir (İbn Adî, I, 198-199). Ebû Dâvûd es-Sicistânî'nin onun hakkında "Bağdat deccâli" ifadesini kullandığı ve rivayetlerinden 400 kadarını inceledikten sonra bunların hepsinin hem metin hem sened bakımından uydurma olduğunu söylediği ve öldüğünde cenaze namazını kılmadığı belirtilmektedir (İbnü'l-Cevzî, *ed-Du'afa^c*, I, 88). Ebû Hâtim İbn Hibbân, Gulâmu Halîl'in hadis ilmiyle bir ilgisi bulunmadığını, kendisine sorulan her şeye cevap verdiğini, hatta kendi rivayetlerinden olmayan hadisleri bile çekinmeden rivayet ettiğini, nitekim bir defasında, Buhârî'nin İsmâil b. Ebû Üveys'ten naklettiği seksen hadisi ihtiva eden sayfalar kendisine verildiğinde bu hadisleri kendisinin de hocası olan İbn Ebû Üveys'ten duymuş gibi rivayet ettiğini belirtmektedir. Dârekutnî de onun hadiste çok zayıf olduğunu ve rivayetlerinin hiçbir değeri bulunmadığını söylemiştir.

Gulâmu Halîl, 275 yılının Receb ayında (Kasım 888) Bağdat'ta vefat etti. Bir kayıkla Basra'ya götürülen naaşı burada toprağa verildi ve kabrinin üzerine bir kubbe yapıldı. Gulâmu Halîl'in çok bilgili olduğu, vaazlarında güzel konuşması sebebiyle herkese tesir ettiği, son derece sade giyindiği ve sadece sebze yediği zikredilmektedir. İbn Tağrıberdî, halk üzerinde bıraktığı müsbet tesir sebebiyle onun abdallardan olabileceğini kaydeder.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta^c dîl*, II, 73; İbn Hibbân, *Kitâbü'l-Mecrûhîn*, I, 150-151; İbn Adî, *el-Kâmil*, I, 198-199; Dârekutnî, *ed-Du'afa^c*, s. 54; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, V, 78-80; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, V, 95-96; a.mif., *ed-Du'afa^c*, I, 88; Zehebî, *A^c lâmü'n-nübela^c*, XIII, 282-285; a.mif., *Târîhu'l-İslâm: sene 271-280*, s. 276-278; a.mif., *Mizânü'l-i'tidâl*, I, 141-142; II, 30, 438; IV, 256-257; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XI, 54; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, I, 272-274; İbn Tağrıberdî, *en-Nüccâmü'z-zâhire*, III, 72.

M. YAŞAR KANDEMİR